

3. Виноградов В. В. Русский язык (Грамматическое учение о слове) : Учеб. пособие для вузов. Изд. 2-е. М. : Высш. шк., 1972. 560 с.

4. Вінтонів М. Функціонування нерозчленованих речень-висловлень із нульовою темою в поезії В. Стуса. Лінгв. студії : зб. наук праць. Випуск 9. Донецьк : ДонНУ, 2002. С. 46–50.

5. Ткачук В. М. Категорія суб'єктивної модальності. Тернопіль, 2002. С. 48–50.

6. Сергиевская Л. А. Сложное предложение с императивной семантикой в современном русском языке : дисс. ... доктора филол. наук. М., 1995. С. 49.

7. Хом'як І. М. Стилiстична палiтра поезiї Василя Стуса. Науковi записки. Серiя «Фiлологiчна». Острог : Видавництво Нацiонального унiверситету «Острозька академiя», 2011. Вип. 1. С. 91–101.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Стус В. С. Вікна в поза простір : вірші, статті, листи, щоденникові записи: для старшого шкільного віку. К. : Веселка, 1992. С. 227–249.

2. Стус В. Листи до сина. Івано-Франківськ : Лілея–НВ, 2001. 192 с.

Василевич І.

(м. Вінниця)

ДУХОВНО-МОРАЛЬНИЙ ПОТЕНЦІАЛ ТВОРЧОСТІ ВАСИЛЯ СТУСА

У статті розглянуто духовно-моральний потенціал творчості Василя Стуса. порушено питання духовного й морального виховання молоді на матеріалі поезій письменника. Представлено, які саме поезії мають найбільший духовно-моральний виховний вплив на молоде покоління.

Ключові слова: моральне виховання, духовне виховання, формування особистості, мотив.

Постановка проблеми. Сучасна система освіти ґрунтується на гуманізації навчально-виховного процесу. Вітчизняні й зарубіжні вчені розглядають гуманізацію як засіб морального та духовного відродження, віру в безмежні можливості особистості, здатності зберегти духовні надбання нації та людства. Саме тому основну роль в освітньому процесі відводять не лише формуванню інтелектуальної сфери, а й духовного ідеалу прийдешнього покоління, на яке покладається майбутнє нації, держави. Уявлення про духовний потенціал у сучасної молоді формується в умовах соціальних і моральних суперечностей. У цьому й полягає актуальність у

цілеспрямованому формуванні морально-духовного потенціалу покоління, що підростає.

Аналіз попередніх досліджень. Сучасна наука має значний доробок науковців щодо дослідження проблеми формування особистості. Формування морального й духовного досліджували І. Бех, І. Білецька, А. Дем'янчук, Н. Камінська, Л. Карпушевська, О. Пінт, О. Сухомлинська, В. Ткачук. Останніми роками в центрі дослідження перебуває формування морального потенціалу молоді з позиції потреб національної школи (Ю. Бондаренко, А. Градовський, Л. Козубенко, А. Мартинець, О. Слоньовська), а також аналіз шляхів і методів формування не окремих рис і якостей духовно-морального світу, а складових загального характеру, зокрема національної свідомості (Н. Кузьменко, У. Нетаврована, Л. Паламарчук, О. Столяренко, К. Чорна, Г. Шевченко). Більшість дослідників доводять, що творчість поета-правозахисника Василя Стуса має надзвичайний вплив на формування моральних і духовних цінностей молоді. Літературознавчий аспект лірики поета досліджували М. Жулинський, Г. Могильницька, Н. Світлична, Д. Стус та ін. Духовно-моральний потенціал Стусової творчості, щоденників, листів вивчали Г. Віват, М. Гурець, В. Кузнецов, Н. Медвідь, Л. Студна та ін.

Мета статті. Розкрити потенційні можливості поезії Василя Стуса для духовно-морального виховання.

Виклад основного матеріалу. Виховання духовно-морального світу особистості – складний і довготривалий процес. У духовному й моральному становленні молоді як особистості значну роль відіграє література. Мистецтво слова збагачує духовно, розширює знання про роль людини у світі [1]. Допомогти пізнати себе, сформуванню особистості, свідому своїх вчинків, здатну оцінювати їх відповідно до духовно-моральних ідеалів, зображених у художньому явищі, – призначення літератури.

Учитель-словесник має створити гуманне, сприятливе середовище для зростання й розвитку дітей, різними засобами сприяти формуванню об'єктивного уявлення про навколишній світ, спосіб життя. Необхідно прагнути досягнення моральної відповідності між запропонованою інформацією та дійсністю [2].

Лірика В. Стуса має великий духовно-моральний потенціал. У багатьох віршах митець розмірковував над людськими цінностями, ідеалами, прагненнями. Його поезія сповнена роздумами про духовно-моральні цінності та норми людської поведінки. У рядках вірша «Терпи, терпи...» звучить палкий заклик людині винести страждання, перепони на життєвому шляху, тобто мотив стійкості, що є значущим для християнської моралі:

Терпи, терпи – терпець тебе шліфує,
Сталить твій дух – тож і терпи, терпи [3, с. 104].

І. Дзюба у своєму есе про Василя Стуса наводить перелік провідних тем його поезій: кохання, національна сутність, гротескне сприймання усіх проявів бездуховності [4].

Ліричний герой Стуса – вільна людина, яка відкрита до життя і його пізнання. Поет фокусує свою увагу на внутрішню боротьбу, на стан митця й ліричного героя, показує вплив оточення.

На думку М. Плющ, поет зосереджує увагу на утвердженні вічності духу, свідченням чого є наполеглива праця. І далі зазначає: «В. Стус у «Палімсестах» не лише розкриває претексти – він показує, як душа поета це робить» [5, с. 63].

Розкрити мотиви переживання національної свідомості, етичного максималізму вдається поетові завдяки образам, символам духу, України, калини, свічі, свічада, болю. Письменник закликає шукати в собі «червону тіль каліни» («На смерть Алли Горської»), бо ця рослина символізує мудрість, красу, материнську любов, безперервність поколінь, їхньої спадщини. Запалена свічка – символ надії, символ праведного шляху, високих діянь, світлих поривань, світло душі («Костомарову Саратові», «День раптом випав сірою порошею», «Автопортрет із свічкою»). На думку автора, свіча вказує правильний шлях у житті, саме тому її варто тримати над головою, щоб не збитися з правильної дороги.

Варто наголосити на ще одній особливості Стусової поезії – прагнення передати не лише свій біль, а й сто біль своїх побратимів:

Пантрує нас за лихом лихо...
Бо що застарі наші болі
Над цей невидимий стобіль?

Вищезазначену ознаку простежуємо упродовж усього творчого шляху.

І. Дзюба стверджує: «У почесну справу він вносив серйозність і, сказати б, невисловлений моральний ригоризм... Був людиною абсолюту. Чи то самою природою, як благородний метал, був гарантований від окислення, чи то такою сильною була його воля цілеспрямованість на високе етичне самопочуття й дію.... Мав бездоганний внутрішній такт і делікатність» [4, с. 4].

В. Стус переймався проблемою збереження духовних надбань, подальшого духовного розвитку української нації. Поетові, літературному критику, філософу, правозахиснику, патріоту притаманні надзвичайна порядність, сила духу, віра в духовний потенціал свого народу. Вищезазначені переконання знайшли відголосок у його поезіях.

Спостерігаючи занепад духовності в Україні (зрусифіковане місто, розірвані родинні зв'язки, забуті пращури, прихована істина, розорені культові споруди, висміяні і зневажені віковічні традиції, обряди, мова), В. Стус пише: «Потрухлий Український / материк / росте, як гриб. Вже навіть немовлятко/ й те обіцяє стати нашим катом/ і порубати віковий поріг». Водночас поет вірить у силу духа свого народу, він упевнений, що в українців вистачить сили вистояти в боротьбі за своє духовне відродження («Ми не перші і не останні»).

Висновок. Отже, виховання духовно-моральних українців третього тисячоліття значною мірою залежить від активного засвоєння ними художньо-естетичних ідеалів літературних творів. Життя і творчість Василя Стуса дає матеріал для виховання в молоді духовно-моральних цінностей, що є надбанням українського народу й людства, а образ Стуса-людини слугуватиме взірцем порядності, чесності, мужності й сили духу насамперед для нас, українців.

ЛІТЕРАТУРА

1. Фасоля А. Формування духовного світу особистості школяра засобами літератури. Українська література в загальноосвітній школі. 1999. № 1. С. 21–24.
2. Журба К. Виховання духовної культури підлітків. Шкільний світ. 2004. Верес. (№ 34). С. 10–25.
3. Стус В. Твори у чотирьох томах шести книгах. Львів : Видавнича спілка «Просвіта». 1999.
4. Дзюба І. Різьбяр власного духу. Василь Стус. Під тягарем хреста. Львів, 1991. С. 4–8.
5. Рарицький О. «Палімсести» В. Стуса: Духовна домінанта. Слово і час. 1999. № 12. С. 62–64.

Домрачева І. Р.
(*м. Вінниця*)

СТАТУС ПИТАЛЬНИХ КОНСТРУКЦІЙ У МОВЛЕННЄВОМУ ПРОСТОРІ ВАСИЛЯ СТУСА

Талант письменника, трагічна доля, боротьба з тоталітарним режимом за незалежність України, відродження духовності – усе це протягом багатьох років продовжує викликати інтерес до поетичного та епістолярного надбання Василя Стуса.